

3 (Sem-2/CBCS) SKT HC 2

2 0 2 2

SANSKRIT

Paper : SKT-HC-2026

(Self-Management in Gītā)

(Honours Core)

Full Marks : 80

Time : 3 hours

*The figures in the margin indicate full marks
for the questions*

UNIT—I

(Gītā : Cognitive and Emotive Apparatus)

1. Answer any four of the following questions : 1×4=4

अधोलिखितेषु चतुर्णां प्रश्नानामुत्तरं देयम्—

(a) How many Chapters are there in the Gītā?

गीतायाम् कियन्तः अध्यायाः सन्ति?

(b) Which book is called 'Saptaśatī'?

'सप्तशती'-ग्रन्थः को भवति?

(c) Who is referred to as 'भरतर्षभ' in the *Gītā*?
गीतायाम् 'भरतर्षभ' इत्यनेन कः सूच्यते?

(d) How many 'Indriyas' are there?
कति इन्द्रियाणि सन्ति?

(e) From which *Guṇa* knowledge emerges?
कस्मात् गुणात् ज्ञानं संजायते?

2. Answer any three of the following : 2×3=6

अधोलिखितेषु प्रश्नत्रयं समाधेयम्—

(a) Wherefrom the *Guṇas* originate? What is their principal function?

गुणाः कस्मात् सम्भवन्ति? तेषां मुख्यं कर्म किम्?

(b) "प्रकृतिरष्टधा ततः"

What are the eight varieties of प्रकृति?

प्रकृतेः अष्टौ भेदाः के भवन्ति?

(c) Explain the meaning of 'क्षेत्रम्'.

'क्षेत्रम्' इत्यस्य अर्थः विशादीक्रियताम्।

(d) "ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः।"

Who is here referred to as 'मम'? Who is his part?

अत्र 'मम' पदेन कस्य उल्लेखः जातः? कः तस्य अंशः?

3. Explain with reference to the context any one of the following :

5

सप्रसङ्गम् एकतमं व्याख्यायताम्—

(a) इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः।
मनसस्तु पराबुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः॥

(b) श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च।
अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते॥

(c) इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः।
एतत् क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतम्॥

(d) तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमनामयम्।
सुखसङ्गेन बध्नाति ज्ञानसङ्गेन चानघ॥

4. Answer any one of the following questions : 10

अधोलिखितानां प्रश्नानां कस्यापि एकस्य प्रश्नस्योत्तरं लिख्यताम्—

(a) Critically examine the psychological background of 'self-management' in the context of the *Gītā*.

गीतायाः सन्दर्भे 'आत्मप्रबन्धनम्' इत्यस्य मनोवैज्ञानिकी पृष्ठभूमिः समीक्ष्यताम्।

(b) Describe the nature of mind according to the *Śrīmadbhagavadgītā*.

श्रीमद्भगवद्गीतानुसारं मनसः स्वरूपं वर्णनीयम्।

(c) How many Guṇas are there? Explain the features of रजोगुण.

गुणाः कतिविधाः? रजोगुणस्य प्रकृतिः व्याख्येया।

UNIT—II

(Controlling the Mind)

5. Answer any four of the following questions : 1×4=4

अधस्तनानां चतुर्णां प्रश्नानामुत्तरं देयम्—

(a) What is the meaning of the term 'युयुत्सवः'?

'युयुत्सवः' इति पदस्य कोऽर्थः?

(b) Who is संजय?

संजयः कः?

(c) What is the meaning of the term 'सांख्य' in सांख्ययोग?

सांख्ययोगे 'सांख्य' इति पदस्य कोऽर्थः?

(d) How many causes are there in the accomplishment of 'कर्म'?

कर्मसिद्धौ कति कारणानि सन्ति?

(e) 'क्लैव्यं मा स्म गमः पार्थ'

Who is पार्थ here in this line?

पद्मार्शोऽस्मिन् पार्थः कः?

6. Briefly answer any two of the following questions : 2×2=4

अधस्तनानां संक्षेपेण द्वयोः उत्तरं विधेयम्—

(a) What is 'व्यवसायात्मिका बुद्धिः'?

'व्यवसायात्मिका बुद्धिः' का?

(b) "त्रिविधं नरकस्य द्वारम्"

What are the three doors to Naraka?

नरकस्य त्रिविधं द्वारं किम्?

(c) Write briefly about 'योग'.

'योग'-विषये संक्षेपेण लेखनीयम्।

(d) Elucidate the idea :

भावसम्प्रसारणं क्रियताम्—

'शरीरयान्नापि च तेन प्रसिद्धयेदकर्मणः।'

7. Answer any two of the following : 10×2=20

अधोलिखितेषु द्वयोः उत्तरं देयम्—

(a) Write short notes on :

संक्षिप्तटिप्पणी लेखनीया—

(i) Purity of food

आहारशुद्धिः

(ii) Mental conflict

मानसिक-द्वन्द्वः

- (b) Describe the means of meditation according to the *Śrīmadbhagavadgītā*.
श्रीमद्भगवद्गीतानुसारं ध्यानयोगस्य साधनरीतिः वर्णनीया।
- (c) Discuss the three types of 'तपः' as found in the Seventeenth Chapter of the *Śrīmadbhagavadgītā*.
श्रीमद्भगवद्गीतायाः सप्तदशाध्यायानुसारेण 'त्रिविधतपो' विषये आलोच्यताम्।
- (d) Discuss fully about the three types of बुद्धिः।
त्रिप्रकारात्मिका बुद्धिः सविशदमालोच्यताम्।

UNIT—III

(Self-Management through Devotion)

8. Answer any two of the following questions : $1 \times 2 = 2$
अधोलिखितानां द्वयोः उत्तरं देयम्—
- (a) How many verses are there in भक्तियोग?
भक्तियोगे श्लोकसंख्या कियती भवति?
- (b) Write the etymological meaning of 'भक्ति'.
'भक्ति'-शब्दस्य व्युत्पत्तिः लेखनीया।
- (c) "कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः"
What is the meaning of the term 'कार्पण्य' here?
अत्र 'कार्पण्य'-शब्दस्य कोऽर्थः?

- (d) "कौन्तेय, तत्कुरुष्व मदर्पणम्"
Who is कौन्तेय here?
अत्र कौन्तेयः कः भवति?
- (e) What is the meaning of the term 'अनिकेतः'?
'अनिकेतः'-शब्दस्यार्थः कः?

9. Bring out the implication of any three of the following : $5 \times 3 = 15$
अधस्तनेषु त्रयाणां निहितार्थः विशदीक्रियताम्—
- (a) यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति।
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम्॥
- (b) पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति।
तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः॥
- (c) अथैतदप्यशक्तोऽसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः।
सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवान्॥
- (d) कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि॥

10. How does Kṛṣṇa advise Arjuna to surrender ego? 10
केन प्रकारेण श्रीकृष्णः अहं भावं त्यक्तुं अर्जुनमुपदिशति?

Or / अथवा

Write the characteristics of 'प्रियभक्तः' according to the *Śrīmadbhagavadgītā*.

श्रीमद्भगवद्गीतानुसारेण प्रियभक्तस्य लक्षणानि विलिख्यन्ताम्।

Or / अथवा

Write how self-management can be accomplished through devotion.

भक्तिमाध्यमेन कथं आत्मप्रबन्धनं निष्पादितं भवति, लिख्यताम्।

★ ★ ★